॥ श्रीरामजी ॥ हेमाद्रौ लिंगपुराणे सूत उवाच शंकराणामन्त्रो यस्य जगतः सर्वदा शिवं गोब्राह्मणनृपाणां चक्री वंभवतु सर्वदा
१ कैलासशिखरासीनं देवदेवं जगद्गुरुं पंचवक्त्रं दशभुजं त्रिनेत्रं शूलपाणिनं कपालखट्वांगधरं खड्गखेटकधारिणं क
पालधारिणं देवं वरदं चाभयप्रदं कपालमालाधारिणमिसर्थः भस्मांगभासलश्रोभाढं नागांकलतशेखरं नीलजीमूतसंका
शं सूर्यकोटिसमप्रभं गौरी प्रोवाच भर्त्तारं विस्मयोत्फुल्ललोचना पार्वत्युवाचः कथयस्व प्रसादेन यद्येकं व्रतमुत्तमं यत्कृ
तो देवदेवेश पापहानिः प्रजायते श्रुतास्त्वयोक्ता देवेश व्रतानां निर्णयाः शुभा तथा वेदान धर्माश्च तीर्थधर्मास्त्वयोदिताः
नास्ति मे निश्चयो देव श्रोतास्म्यहं च पुनःपुनः तस्माद्वदस्व देवेश एवं निःसंशयं प्रभोः व्रतानामुत्तमं देव भुक्तिमुक्तिप्रदायकं त
दहं श्रोतुमिच्छामि कथयस्व महाप्रभोः १० ईश्वर उ० शृणु देवि परं गुह्यं व्रतानामुत्तमं व्रतं यन्न कस्यचिदाख्यातं रहस्यं मुक्तिदायकं ११
येन वक्ष्यमाणेन यमो भावि लयं तां व्रजेत् तदहं कीर्त्तयिष्यामि शृणुष्वैकमनाः प्रिये १२ माघांते कृष्णपक्षे तु अविद्यायां चतुर्दशी शिव
रात्रिस्तु सा ज्ञेया सर्वयज्ञोत्तमोत्तमा १३ दानैर्यज्ञैस्तपोभिश्च व्रतैश्चापि विधैरपि न तीर्थैस्तद्भवेत्तु पुण्यं यत्पुण्यं शिवरात्रितः १४ शिव
रात्रिसमं नास्ति व्रतानामुत्तमं व्रतं अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि कृत्वा मोक्षमवाप्नुयात् १५ मृतास्ते निरयं यांति ये रियं न कृता कलौ सर्वमं
गलश्रीलाच सर्वाशुभविनाशिनी १६ भुक्तिमुक्तिप्रदा चैषा सत्यं सत्यं वरानने श्रीदेव्युवाच कथं यामपुरं मार्गं त्यक्त्वा शैवं व्रजेन्नरः १७
एतन्मे महदाश्चर्यं प्रत्यहं यं कुरु शंकरः श्रीशंकर उवाच० शृणु देवि यथावृत्तां कथां पौराणिकीं शुभां १८ यमव्यासनहं त्रैलोक्यविव्रा

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

श्री०व० मनदायिकं। कश्चिदासीत्पुराकल्पे निषादः स्वामिषप्रियः ॥१॥ प्रत्यंतदेशवासी च महाधरासन्नसंचरः सीमांते स सदा तिष्ठेत्कुटुंबपरि
१ पालकः तन्वापीनो धनुर्धारी नूणमार्गः कृष्णकंचुकः बद्धगोधांगुलित्राणः स देव मृगपारतः एवंविधो निषादो सो चतुर्दश्यां दिने द
ये स्वकुटुम्बार्थं वणिग्भिः श्रेष्ठिवाग्गोनेन निरोधितः तेनापि देवतार्थं स्थाजनानां वचनं श्रुतं उपवासरतानां च जल्पतां हे शिवेति च दिनां ते
ते सदद्दाम्मुक्तः प्रातर्द्रव्यं प्रदीयतां ततो सो धनुरादाय दक्षिणेन गतः स्वयं जगाम स वनोद्देशं जनहास्यं चकार सः शिवः शिवः किमे
तद्वदंति नगरे जनाः वने चरान्निरीक्षन्स्वतुद्दिक्षु द्रुतस्ततः पदं च यद्मार्गं च मृगाश्च करचिन्नजान् धावत्तस्तस्य सर्वासुदिक्षु
वेक्षुब्धचेतसः वनं सपर्वतं सर्वं भ्रमतस्तद्दिनं गतं अप्राप्ता नागच्छंति सकला मृगजातयः संप्राप्तमपि नापन्नमन्मृगं च चिंतितं न
निरासो लुब्धको यावत्तावदस्तं गतो रविः चिंतयित्वा जलोयांति जागरं मृगघातनं संविधास्या महं रात्रौ निश्चितं मम जीवनं तडाग
सन्निधौ गत्वा ततो रजालिमध्यतः निलयं कर्तुमारब्धमात्मार्थं गुप्तिकारणं जालिमध्ये महालिंगमस्ति स्वायंभुवं शुभं ततो विल्व
स्य पत्राणि त्रोटित्वा मार्गरोधने क्षिप्तानि दक्षिणे भागे लिंगमूर्द्धिगतानि वै नदिवा भोजनं जातं संरोधस्य प्रभावतः मृगान्निरीक्ष
तस्तस्य निद्रानाशोप्यजायत जालिमध्यगतस्यापि प्रथमः प्रहरो गतः ततो जलार्थमायाता हरिणी गर्भसंयुता यौवनस्था सुरूपा
च स्तनपीनांगशोभिता निरीक्षंती दिशः सर्वा उत्फुल्लनयना भ्रमंती लुब्धकेनाथ सा दृष्टा बाणमार्गगोचरं तां गता कृतं च बाणसं रामः
धानं तेनैकाग्रेण चेतसा त्रोटित्वा विल्वपत्राणि प्रक्षिप्ता निशिवोपरि स्मरन्शिवेति वादं च व्रतिनः परीपीडिताः विल्वमध्ये स्थितो १

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

दृष्टो हरिणो लुब्धकस्तदा लुब्धकः स्वस्वरूपेण स्ततां तत्र वतिष्ठति दृष्ट्वा च तस्य सन्धानं यमदंष्ट्रासमप्रभं सा मृगी दिव्यया वाचा।
लुब्धकं वाक्यमब्रवीत् मृग्युवाच स्थिरो भव महाव्याध सर्वजीवनिकृन्तन किमर्थं मां हनिष्यसि कथयस्व मम प्रभो तस्यास्तद्
वचनं श्रुत्वा लुब्धकः प्राह तां मृगीम् समात्त्वकं कुटुंबं मे क्षुधया पीडितं मृगी वनेचरि गृहे नास्ति ततस्त्वां हनिष्यामि भामिने सत्तद्वा
च ज्ञानप्रज्ञा प्रश्रवार्वण जागरो योषिता गणेन च चतुर्थीव्रतेन पापानो विमुक्तो लुब्धकस्तदा विस्मयोत्फुल्लनयनो मृगीवाक्येन पार्व
ती उवाच वचनेतां वैधर्मयुक्तमसंज्ञाये मयाहि घातितात्वे विश्वतमा व ममभ्रमाः नष्टा त्वालोहिनी वाणी श्रुता यदानीं कथाच
न कस्मिन्देशे त्वमुत्पन्ना कस्मात्स्थानादिहागता एकथय त्वं प्रयत्नेन परं कौतूहलं हि मे मृग्युवाच शृणु त्वं लुब्धकश्रेष्ठ कथया
मि तवाखिलं आसं पूर्वमहं रंभा स्वर्गे शक्रस्य चाप्सराः अनेगरूपलावण्येसौभाग्येन च गर्विता सौभाग्यमदसंयुक्ता दानवो
मदगर्वितः मयैव सक्तो भर्त्ता हिरण्याक्षो महासुरः तेन सार्द्धं चिरं कालं मया भुक्तं यथेप्सितं अन्यस्मिन् दिवसे व्याव क्रीडता।
मेरुशृंगे च गतो वक्रतिथिः काले महादेवस्य कोपकृत् प्रत्यहं प्रेक्षन्ते लिंगं करसाग्रतः स्थिरे यावद्गच्छाम्यहं तत्र तावद्गुरो
ब्रवीत् कथा हेरम्बे क्व गतासि त्वं केन वा संगता शुभे सौभाग्यमदवर्गेण नागता मम मंदिरं सत्यं कथय शीघ्रं त्वं नो चेत्
शापं ददाम्यहमिति ते शापभीत्या मया तत्र सत्यमुक्तं शिवाग्रतः एकदन्तं दैवं प्रवक्ष्यामि ज्ञायाजन्यग्रहकारक मम भर्त्ता समः प्राणैः।
बलवान् वचनदर्पितः तेन सार्द्धं मया देव क्रीडितं निजमन्दिरं तस्य भोगेन लुब्धाहं ज्ञायनादेव नोत्थिता तेनाहं नागता शीघ्रं सृष्टि
संहारकारक एवं तद्वचनं श्रुत्वा सकोपो वाक्यमब्रवीत् मृगः कामातुरो नित्यं हिरण्याक्षो भविष्यति त्वं मृगी तस्य भार्या वै भवि

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

पु०क०१ ष्यसि न संशयः यस्मात्त्वत्कारात्स्वर्गे देवान्नदानवं भोक्तुमिच्छसि तस्मात्तु निर्जने देशे तृणाहारा भविष्यसि वादन्नाद्यानि भक्षते भविता
२ न्नापराधवा परस्य स्नेहो के कन न्नापांतो हि भविष्यति तृतस्त्वजगरो व्याधकृतं कारणाय दृच्छया यदा कश्चिद्व्याधवरो मम सान्निध्य
मागमिष्यतः वाणाग्रे तस्य संप्राप्ता पूर्वजन्म स्मरिष्यसि त्वं कारस तदा रूपं दृष्ट्वा मोक्षमवाप्स्यसि त्वं कारेण मया दृष्टो वसंत्यासिन्
महावने तेन दुःखमनुप्राप्ता मे रोमांस विवर्जिता गर्भाक्रांता विज्ञायेण आवध्या चेति निश्चितं स कुटुंबस्य तेनान्नं भोजनं न भवे
ष्यसि आपास्यति मृगी वत्सा वकु मांस मद्योद्यात्ता भोजनं स कुटुंबस्य तयान्नं भविष्यति अथवान्यो मृगो व्याध तथैव वाण
स्य गोचरे प्रभातेति क्षुधार्तस्य निश्चयादागमिष्यति मुक्ता यव्वा व्याध गर्भं वा जानाति रूप एवं कष्ट न्नापराग मिष्यामि संदिग्ध
च सखे जनं तस्मात्तद्वचनं श्रुत्वा व्याधो विस्मितमानसः कष्टमेवं तदा व्याधा तां प्रोवाच मृगांगनां नागमिष्यति यद्यन्यो मृग
स्त्वमपि गच्छसि क्षुधया पीडितोहं वै कुटुंबं च भविष्यति प्रातस्त्वया मम गृहमागंतव्यं यथा भवेत् व्रज त्वं शपथान् कृत्वा
यथा मे निश्चयो भवेत् पृथिवी वायुरादित्यः सत्येति ष्ठंति देवताः पालनीयं यथा सत्यं लोकत्रयमभीप्सुभिः तस्य तद्वचनं
श्रुत्वा सा गर्भिता तदा मृगी। चक्रे सत्यप्रतिज्ञां वै व्याधस्याग्रे पुनः पुनः मृग्युवाच: द्विजो भूत्वा तु यो व्याध वेदभ्रष्टो भिज्ञा
येते स्वाध्याय संध्या रहितः सत्यशौच विवर्जितः अविक्रेयस्य विक्रेता अपाज्यानां च याजकः तेन पापेन लिप्तामि नागच्छा
मि पुनर्यदि धूर्ते दुष्टे च्युते य च यत्साप मान कूटके वेदविक्रयके चापि ग्रामसूतकभोजने। वंचके च विशौ चे च परदारर रामः
ते तथा मत्स्य भार्या ग्राहके च माता पित्रोरपोषके दानं दातुं प्रतिज्ञाय यत्तदाय करोति नरः तेन पापेन लिप्तामि नागच्छामि २

पुनर्यदि स्वदत्तां परदत्तां वा यो हरेत्सागरां वराम् देवद्रव्यं गुरुद्रव्यं ब्रह्मस्वं तथा हरेत् तेन पापेन लिप्यामि नागच्छामि पुनर्यदि तु
यत्नीयते तान्वयसा पापि पित्रोरग्रगरदायति हेतुके वञ्चके कृतघ्ने च पर्वद्वीर्थविवर्जिते दानस्य कीर्त्तने पापं यत्पापं दाम्भिके तथा अ
संयते द्विदिने संपरदोषैरनुकीर्त्तिते कृतघ्ने च कदर्ये च नास्तिके वेदनिन्दके सदाचारविहीने च परपीडाप्रदायके परये प्रस
युक्तेपि कन्याविक्रयकारके परापवादसंतुष्टे सर्वधर्मबहिष्कृते देवतां स्वामिनं मित्रमात्मानं वर्जमेव च गां च विप्रं गुरुं नारीं या
पादयति दुर्मतिः तेन पापे॰ एतेषां पातकं मह्यं नागच्छामि पुनर्यदि यत्पापं ब्रह्महत्यायां पितृमातृवधे तथा यत्पापं लुब्धकानां च
गोचोरविषघातिनां तेन पापेन लिप्यामि यद्यहं नागमे पुनः द्विभार्यः पुरुषो यस्तु समदृष्ट्या न पश्यति यस्त्री न हि लेवलीवादी
न विषमान्याहयेन्नरः तेन पापे॰ सकृद्दत्वा तु यः कन्यां द्वितीये दातुमिच्छति यस्य संग्रहणी भार्या ब्राह्मणी च विक्रेयमतः एका
कीमिष्टमश्नाति भार्यापुत्रविवर्जितः आत्मजां गुणसंपन्नां समाने सदृशे वरे न ददाति च यः कन्यां नरो वेज्ञानदुर्वलः तेन पापे
न मृगीवाक्यं ततः श्रुत्वा लुब्धको हृष्टमानसः मुमोच हरिणीं सद्यो मुक्तवाणं धनुस्ततः तस्या मुक्तिप्रभावेण लिंगार्चाकरणेन
च सपातकचतुर्थांशान्मुक्तो सो तत्क्षणादपि द्वितीयप्रहरे प्राप्ते स्पर्द्धरात्रे वरानने स्मरन् शिवं शिवं वाक्यं न निद्रां लब्ध
वांस्तदा द्वितीयाथ ततः प्राप्ता कामार्त्ता मृगसुन्दरी संत्रस्तभयसंविग्ना पतिमन्वेषती तदा जालिमध्ये स्थितेनापि दृष्टा सा
लुब्धकेन च पुनर्बिल्वस्य पत्राणि पातितानि करेण तु द्विमानिदक्षिणे भागे लिंगस्योपरि पार्वती तस्या बधार्थं व्याधो हि वा

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

१० ब्र० ण्यं धनुषि संदधे हर्षपूर्णेन मनसा कुटुंबार्थमनंप्रिये निरीक्ष्य लुब्धको यावत्तस्यां वाणं विमुंचति तावन्मृगी सुसंत्रस्ता व्याधं वचन
मब्रवीत् धनुर्धर शृणु व्याध सर्वसत्वभयंकर देहि मे वचनं ह्येकं पश्चान्मां विनिपातय आगता हरिणी चेका मार्गेणानेन लुब्धक स
मायाताथवीनेचससेकथयस्वव्रत तद्वचो लुब्धकः श्रुत्वा विस्मितस्तत्क्षणादभूत् तस्यास्तु यादृशी वाणी मनुष्यामपिता
दृशी सैवेयमागत्ता नित्यं प्रतिज्ञा याजनायैवे अथवा मासमायाता तथा या कथिता परा एवं संचिंत्य मनसा लुब्धको वाक्य
मब्रवीत् शृणु त्वं मृगी मे वाक्यं गता सा निजमंदिरं त्वं दत्ता मम मन्ये नं हिंसा भवेत्तस्य वा गपि अहोरात्रकृतं कष्टं कुटुंबार्थम
गानेने अधुना त्वां हनिष्यामि देवतास्मरणं कुरु व्याधोक्तं वचनं श्रुत्वा हरिणी दुःखिता भृशं व्याधं प्राह रुदिला सा मा मां व्या
धनिपातय नास्ति मांसं तथा मेदः शरीरे रुधिरं मम तेजो बलं मे सकलं निर्दग्धं विरहाग्निना अहं प्राणे विपोत्स्यामि भोजनं
वा तेन जायते वा जंतुर्महान् जाया मेदो मांसपरिप्लुता अस्तं तत्पुष्टपीनांगो मृगो ह्यत्रागमिष्यति तं हत्वा सुखभागी त्वं तत्क्षणे
व भविष्यसि तयोक्तं लुब्धकः श्रुत्वा किं करोमीत्यचिंतयत् मृगीक्रतेषु संदिग्धं निश्चयो यं परो मम चिंतयित्वेति स प्राह मृगीका
तुरां तदा कुरु शपथं त्वं सत्यात्वं निश्चयो मे यथा भवेत् तद्व्याधवचनं श्रुत्वा मृगी त्रासमाकुला सत्यां प्रतिज्ञां विदधे व्याधस्या
ग्रे पुनःपुनः मृगुवाच क्षत्रियस्तु रणं दृष्ट्वा संग्रामाद्यो निवर्तते तेन पापेन लिप्यामि यद्येन दद्यतं वदे पराङ्मरता नित्यं माया — ग्रामः
वंतो नु सूयकाः भेदयंति तडागानि वापीनं कूपवामपि मार्गस्थानेचयेघ्नंति सर्वसत्वभयंकराः परिसर्जंति सन्मार्गान् सत्पन्थस्तो २

स्तथैव च ब्राह्मणान्निंदयेयश्च तथैवाश्रमनिंदकः तेन पापेन ऽ आकर्णय त्वं वचस्तेन सूक्ता सा तरुणा प्रिये जलेपीत्वा गता सा
पिपासयातुरः सो मत्स्यता जालमध्ये स्थितस्यापि द्वितीयः प्रहरो गतः पीडितस्तीव्रतृष्णा तेन द्वितीययापरिपीडितः शिवं शिवं प्रजल्पा
त्वेन निद्रामुपलब्धवान् इतं शिवार्चनं तेन तृतीये प्रहरेपि च वीक्ष्य ते सद्विज्ञाः सर्वजीवनार्थं वरानने सोभाग्यवजद्या
घोमृगार्थिस्तावत्स मागतः बाणं गृहीत्वा तं दृष्ट्वा मोमिमान्यपेजपत् आकर्णितं धनुर्नम्य हृष्टतुष्टेन चेतसा यावत्सं
धत्तिबाणं स तावद्दृष्टो मृगेनावै कालरूपेतु तं दृष्ट्वा मृगश्चिंतापरोयया निश्चितं भविता मृत्युर्यदि पादो विचाल्यते भार्या
प्राणसमा चैव व्याधेनैव निपातिता तया विरहितस्यापि मम मृत्युर्भविष्यति हाकालविहितं पापेयद्भार्या दुःखमागतं
नहि भार्यासमं सौख्यं विपिने पि गृहेपि वा तया विनान धर्मोहि नाथः कामो विवर्धतः वृक्षमूलेपि दयिता यत्र तिष्ठति तद्गृहं
प्रासादोपि तया हीनः कांतारादतिरिच्यते धर्मार्थकामकार्येषु पुंसां भार्या सहायिनी विदेशगमने नैव सैव विश्वासकारि
णी नास्ति भार्यासमो बंधुर्नास्ति भार्यासमं सुखं नास्ति भार्यासमं लोके नरस्यार्तस्य भेषजं यस्य भार्या गृहे नास्ति साध्वी च प्रि
यवादिनी अरण्यं तेन गंतव्यं यथारण्यं तथा गृहं तया विनाजीवतोपि निष्फलं मम जीवितं एका प्राणसमा मे द्विती
या प्राणदा मम ताभ्यां विरहितस्याद्य निष्फलं जीवितं मम एवं संचिंत्य मनके ऊर्ध्वकं वाक्यमब्रवीत् श्रृणु व्याध महास
त्वस्त्वामिषाहारनिश्चयं त्वं हि दृष्ट्वामि किंचिद्वै संकथय मे स्फुटं आयातं हरिणीयुग्मं केन मार्गेण तद्गतं त्वयाविनाशितं

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

श्रि० क० नैव सत्यं कथयेऽमृतः तस्य तद्वचनं श्रुत्वा लुब्धकोऽपि व्यचिंतयत् अस्या वपि न सामान्यो देवता कापि विद्यते व्यालेति सत्यं
४ तस्याग्रे लुब्धको वाक्यमब्रवीत् ते गते तेन मार्गेणापि प्रतिज्ञाय मम आगतः गते तेने नेति संधिरार्थः ताभ्यां दत्तो भोजनार्थं मम त्वं
नान्यत्रांसमयः अधुना त्वां हनिष्यामि न हि मोक्षामि कर्हिचित् व्याधोक्तं हि वचः श्रुत्वा हरिणः प्राह सत्वरं तत्सत्यं कीर्तितं।
व्याध ताभ्यां उक्तं न वान्यतः येन ते प्रत्ययो जातस्तन्मुक्तं हरिणी द्वयं। व्याधेन कथिताः सर्वे यत्कृत्वा त्वं पापयाः पुरा तस्य तद्वच
नं श्रुत्वा हरिणो हृष्टमानसः व्याधं प्राह तततत्री घ्रुवं वचनं धर्मसंहितं मृग उवाच ताभ्यां युक्तं भो व्याधस्त्वस्ते हि भवेन्मम
प्रभाते त्वदहं नूनमागमिष्यामि हिंसक भार्या ऋतुमती मेऽद्य कामार्त्तापि च सांप्रतं गत्वाग्रे से घतां मुक्त्वा अनुज्ञाप्य सुहृज्ज
नं शापथेरागमिष्यामि त्वदहं नात्र संशयः न मदेहे स्वसरः मांसं पलं भोक्तुमभोक्ष्यसि तद्यथा मरणं स्याद्यां हिमां त्वं हनि
ष्यसि तन्मृगस्य वचः श्रुत्वा व्याधो वचनमब्रवीत् व्याध उवाच असत्यं भाषसे धूर्त प्रतारयसि मामिह ज्ञातो मूढ त्वं यः स्फु
टं यत्र तत्र गच्छति कोऽल्पधीः व्याधस्य वचनं श्रुत्वा वाक्यं प्राह वरं मृगः शपथांस्ते करिष्यामि यथा ते प्रत्ययो हृदि मृग उवाच मम
लं शापथान् न हि विश्वासो येन जायते यथा हि प्रेषयामि त्वां स्वगृहं प्रतिकामुका मृग उवाच भर्त्तारं वंचयेद्यास्त्री स्वामिनं वंचयेन्न
र मित्रं वंचयते यस्तु गुरुद्रोहं करोति यः तेन पापेष्यामि यद्येतदनृतं वदे भेदये यस्तु मित्राणि प्रासादं पातये नृपः प्रासादो राम:
देवगृहं विषमंतु रसं दद्यादेकपंक्त्या हि भुंजतां तेन पापेन लिप्यामि यद्येतदनृतं वदे रसदुष्यमाणं प्रवासस्त्री जाये विक्रयाः ४

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

क्रयविक्रयकारिणः संध्यास्नानविहीनाश्च वेदशास्त्रविवर्जिताः मद्यपस्त्रीसमासक्ताः परनिंदारतास्तथा परस्त्रीसेवकानित्यं
परपैशुन्यसूचकाः अज्ञानभोजकाश्चैव रसविक्रयकारकाः तेनपापेनलिप्यामिनायामियदितेगृहं, मद्यादिविक्रयग्रस्तशूद्रो
लोभविमोहितः सर्वाशीसर्ववित्रेता विप्राणामपिनिंदकः विप्रवाक्यंपरित्यज्यपाषंडैरभिरतास्तथा तेनपापेन० गांयः स्पृशतिपा
देनउदितेर्के प्रबुध्यंते एकाकीमिष्टमश्नातिविकर्मणितथारतः मातापित्रोरभक्तश्चक्रियासद्विरूपात्वकाः कन्याशुल्कोपजीवीवा
वेदब्राह्मणनिंदकः एतेषांपातकंमेस्याद्यदिनायामितेगृहं, यः पंक्तिस्वरहीनंचलक्षणेनविवर्जितं रथ्यांपर्यटमानश्चवेदंसमुद्गि
रतेयदि पठमानस्यविप्रस्यचांडालःशृणुतेयदि तेनपापेनलिप्यामिय० वेदूषणरताःसदायेचदेवदायनिवारकः दायोदानंदीप
स्फोटनोत्तथाहरणंदानयोरितिमेदिनीकेशनात् तेषांपापेनलिप्यामि० शूद्रान्नेषुसदासक्ताःशूद्रसंपर्कदूषिताः संध्याभ्रष्टाश्चये
विप्रादातुर्दाननिवारकाः तेषांपापेनलिप्यामि० भर्तारमर्थहीनंचकुरूपंव्याधिपीडितं पानप्रजयतेनारीरूपयौवनगर्विता तस्या ः
पापेनलिप्यामि० एकादशींचयामाघेमासात्रिविचतुर्दशी एवंविधांप्रकुर्वीततस्यपापस्यभाग्यहं, अथकिंबहुनोक्तेनशृणुष्वैकतत भो
वाम्नः यदिनायामितेगेहंममसत्संभवेत्तव सत्यंसत्यफलं तेनवाक्येनसंतुष्टोव्याधोवैवीतकल्मषः जहारबाणंधनुषोमृगोमुक्तो
वनंप्रति जगामप्रीतिमनसायुक्तंसोपिवरानने जलंपीत्वापहरिणःप्रविष्टोगहनंवनं गतेसौतेनमार्गेणयेनयातंमृगाद्वयं लुब्ध
केनतदातत्रजालिमध्येस्थितेनहि, छित्वाविल्वस्यपत्राणिनिःक्षिप्तानिलिंगोपरि अज्ञानाच्छिवपूजातुकृतातेनतथात्रतं शू

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

शि॰ क॰ वन्शिवंलोधनिःसृतोजागरितमधितः पापान्मुक्तो भवद्व्याधः शिवरात्रिप्रभावतः यावन्निरीक्षते दिक्षु निर्गते भोजनं प्रति तावद्वि
५ शुद्धचेतासा मृगी तत्र समागता दृष्ट्वा मृगीं तदा व्याधो बाणं धनुषि संदधे यावन्मुंचति बाणं स तावत्सोवाच तं मृगी मृग्युवाच
मा बाणं मुंच धर्मात्मन् धर्मं पालय सुव्रत त्वं दृष्टव्यास सर्वेषां सर्वशास्त्रनिर्दिष्टेन न्यायानं मैथुनासक्तं मदनव्याधिप्रपीडितं नहि हुंति
मृगीराजा मृगीं च प्रीशिष्टुनाहृतां अथ त्वं धर्मं मुक्त्वा मां वधिष्यसि मानद बालकांस्तु गृहे स्थाप्य आगमिष्याम्यहं पुनः या भर्तारं
परित्यज्य परपुंसि रता भवेत् तस्याः पापेन लिप्यामि यदि नायामि ते गृहं ये कृतघ्नाः पापाः पृथ्व्यां तवाग्रे व्याधसत्तम ते सर्वे मम सं
त्वयदि नायाम्यहं पुनः व्याधेन सा तदा मुक्ता प्रस्थिता निजमंदिरं व्याधोपि तत्सरः त्यक्त्वा जगाम स्वगृहं प्रति सर्वेषां वचनं श्रो
पन्नगानां सत्यवादिनां एतेषां घातको नित्यमहं यास्यामि कां गतिं एवं संचिंतयन् गेहं दृष्टः क्षुधितबालकैः निरामिषं तु तं दृ
ष्ट्वा जग्मुस्ते पि निराशतां नान्नमांसं गृहे तस्य भोजनं येन जायते व्याधोपि स तदा तत्र तेषां वाक्यानि संस्मरन् न भोजनं च निद्रां
लभते च विस्मयान्वित आगमिष्यंति ते नूनं न्यापेथेरति य [redacted] तत्र ताः तानहं न हनिष्यामि सत्तां व्रतमनुस्मरन् लुब्धकेन तदा मुक्तो मृगी
सोत्रापथेः कृते स्वाश्रमं चाशु संप्राप्ता यत्र तद्धरणीद्वयं सधर्मस्तातैत्रेकाद्वितीया रतिलालसा तृतीयापि समायाता बालकैः
परिवारिता सर्वाः समेता एकत्र मरणे कृतनिश्चयाः परस्परेति जल्पंति लुब्धकस्य विचेष्टितं ततो मृगी मृगुमती मुक्ता वाक्यं रामः
मृगोब्रवीत् स्थातव्यमत्र युष्माभिः कर्तव्यं प्राणरक्षणं आद्यदीपि लुब्धकेप्यो बालकाणां च रक्षणं अहमत्र समायातः ता ५

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

पयेरित्तियंत्रितः अस्मात्तत्प्रदानाय पुनः संतानहेतवे ऋतुमतीत्तमो भार्या नैव सेवेत मोहितः भ्रूणहत्या भवेत्तस्य धर्मे श्चैव नि
रर्थकः संतानात्स्वर्गमाप्नोति इहकीर्तिश्च शाश्वती संततिर्यत्नतः पाल्या स्वर्गसौख्यप्रदायका। अपुत्रस्य गतिर्नास्ति स्वर्गो नैव
चैव च येन केनाप्युपायेन पुत्रमुत्पादयेत्सुधीः मया तत्रैव गंतव्यं यत्र व्याधस्य मंदिरं सत्यं तु पालनीयं सत्ये धर्मः प्रतिष्ठि
तः नासत्यं तव वचः श्रुत्वा प्रोचुर्द्धर्मयुतं वचः अस्माकं मरणं श्लाघ्यं भर्त्रा सह मृगप्रभो वयमप्यागमिष्यामस्त्वया सार्द्धं मृगो
त्तमः यथा तेन विप्रयं कांत तत्स्मरामः कदाचन पुष्पितेषु वनांतेषु नदीनां संगमेषु च कंदरेषु च चैत्रेषु लतानां भवतारमित्तावयं न।
कार्यमप्यतः कांत जीवितेन त्वया विना दीनानां पतिहीनानां जीवितं निष्प्रयोजनं मितं ददाति हि पिता मितं भ्राता मितं सुतः अ
मितस्य हि दातारं भर्तारं का न पूजयेत् अपि द्रव्यसुतानारी वकुपुत्रसुहृद्धृता अरण्यासा वंधुवर्गस्य पतिहीना कुरंगम वैधव्यं सदृसं
या दुःखं स्त्रीणामन्यन्न विद्यते धन्यास्ताः पोषिताः स्त्रियः म्रियंते भर्तुरग्रतः नातंत्री वाद्यते वीणा नाचक्रो वाह्यते रथः नापतिः पूज्यते नारी
अपि पुत्रशतैर्वृता निर्धनो व्यसनोपेतो व्याधितो विकलस्तथा पतितः कृपणो वापि भर्ता स्त्रीणां सदा गतिः नास्ति भर्तासमो धर्मो ।
नास्ति भर्तासमः सुहृत् नास्ति भर्तासमो नाथः स्त्रीणां भर्ता गतिः परा एकं वंचितुमप्यत्ताः सर्वा मरणे कृतनिश्चयः वालकैः स्वाः समायु
क्ता भर्तृशोकेन पीडिताः तासां वाक्यं मृगश्रुत्वा हृदि चिंतापरो भवत् सर्वथापि हि गंतव्यं मया व्याधसंनिधौ एकतः सत्यसंरक्षा
कुटुंबस्यक्षयोन्यतः यदि गच्छामि तत्राहं कुटुंबस्य क्षयो भवेत् नो नाप्नुयामि तत्राहं मम सत्यं व्रजेत्पुनः वरं पुत्रस्य मरणं भार्यया

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

शि०क० आत्मनस्तथा सत्यलोपान्नरोन्तंस्त्यं तेनरकं व्रजेत् तस्मात्सत्यं पालनीयं नरैः श्रेयोर्थिभिः सदा सत्येन धार्यते पृथ्वी सत्येन तप
६ ते रविः सत्येन वायवो यान्ति सर्वं सत्ये प्रतिष्ठितं एवं संचिंत्य स मृगो धर्मान् हृदि मनोहरान् ताभिः सह कुरंगीभिरात्मा तत्क्षणे ययौ
तस्मिन्सरसि सस्नात्वा कर्मन्यासं च कारयेत् तच्च लिंगं नमस्कृत्य हृदि ध्यायन्सदाशिवं भक्ष्यं पानं परित्यज्य मैथुनं भोगमेव च का
मं क्रोधं तथा लोभं मायां मोहं विनाशिनीं खाद्ययेयादिकं चैव लुब्धकाभिमुखो ययौ तस्य भार्यास्तथा पुत्राः पृष्ठलग्नाः व्रजं
ति वै अनाशकव्रतं गृह्य मरणे कृतनिश्चयाः भार्यापुत्रैः परिवृतो मृगस्तं देशमागतः क्षुधितो बालकैर्युक्तो लुब्धको यत्र
तिष्ठति मृगस्तं देशमागत्य कुटुंबेन समन्वितः पालयंस्तस्य वाक्यानि लुब्धकं वाक्यमब्रवीत् मृग उवाच हन मां पृथ
मं व्याध पश्चाद्भार्याः क्रमेण तु बालकांश्च ततः पश्चाद्वधं तामाविलंबय मृगाणां भक्षणाद्यावत्तेषोत्तिकाश्चन सर्वे
स्वर्गं तु यास्यामः नास्त्यत्र ज्ञानसंशयः तवापि सकुटुंबस्य प्राणयात्रा भविष्यति एतच्छ्रुत्वा तु वचनं मृगोक्तं लुब्धकस्तदात्म 7
त्मानं निंदयित्वा तु हरिणं वाक्यमब्रवीत् व्याध उवाच अहो मृग महासत्व गच्छ गच्छ स्वमालयं आमिषेणात्र मे कार्यं यन्नाव्य
तन्न विष्यति सत्वानां हि वधात्पापं तज्जनेवं धनेन तथा नैव पापं करिष्यामि कुटुंबार्थे कथं चन धर्माणां च दयामूलं सत्यं सर्वा
फलं दमः त्वं गुरुर्मम धर्माणामुपदेष्टा हि सांप्रतं गच्छ गच्छ कुरंग त्वं कुटुंबेन समन्वितः सत्यानि तु मया शास्त्राणि सत्यं धर्मसमा राम:
श्रितः तद्व्याधवचनं श्रुत्वा हरिणः प्राह तं पुनः कर्मन्यासमहं कृत्वा त्वत्सकाशमिहागतः हन्सतो हन्सतां शीघ्रं न ते पापं भविष्यति ६

मयादत्ता पुरा वाचा तया बद्धो न पाम्यहं मया मम कुटुंबेन त्यक्तो लोभः स्वजीवने एतच्छ्रुत्वा तु वचनं लुब्धको वाक्यमब्रवी
त् त्वं गुरुस्त्वं पिता माता त्वमेव बंधुः सखा सुहृत् मया त्यक्तानि सास्त्राणि त्यक्तमायादिकं वनं कस्य भार्या सुतः कस्य कुटुंबं
स्व कस्य हेतवे तैः कर्मभोक्तव्यं मृग गच्छ यथासुखं इत्युक्त्वा लुब्धकस्तूर्णं भक्त्या चापं शरैः सह मृगान्प्रदक्षिणीकृत्य नमस्कृत्य स
रूपमापयेत् प्रोचुर्व्याधं मृगास्तत्र वचः पीयूषसन्निभं एतस्मिन्नंतरे नेदुर्देवदुंदुभयो दिवि आकाशात्पुष्पवृष्टिश्च ब
भूव सुमनोहरा देवदूतः समायातः तत्पार्श्वे निर्मितो यो तो विमानं गृह्य यो भूतं देवदूतस्तूवाच अहो व्याध महासत्त्व भयं
कर विमानवरमारुह्य सदेहस्त्रिदिवं व्रज शिवरात्रिप्रभावेन पातकं ते क्षयं गतं उपवासश्च संजातः तथा वै निशिजा
गरः यामे यामे कृता पूजा अज्ञानात् शिवस्य च सर्वपापविनिर्मुक्तो गच्छ त्वं रुद्रमंदिरे मृगराज महासत्त्व सर्वपत्यसम॥
न्वितः भार्यात्रितयसंयुक्तो नाक्षत्रं पदमाप्नुहि तव नाम्नात्रयं ऋक्षं लोके ख्यातं गमिष्यति तव नाम्ना मृग नाम्नात्रयं ता
रात्रयात्मकं एतच्छ्रुत्वा तु वचनं लुब्धको थ मृगास्तथा विमानानि महारुह्य नाक्षत्रं पदमागताः हरिणी हृपमग्रे तु दृश्य
ते द्यापि पार्वति तत्पृष्ठे जग्मतारा णामेकं हेमणिसन्निभं अद्य लुब्धकनाम्नातु दृश्यते द्योतनं शुभं तारात्रितयसंयुक्तं
मृगशीर्षं तदुच्यते तत्पूर्वोक्तं बालकद्वितयं चाग्रे तृतीया पृष्ठतो मृगी दृश्यते नक्षत्रसंप्राप्ता मृगशीर्षस्य सन्निधौ मृग
राड् दृश्यते द्यापि ऋक्षं सो मृगमस्तकं अकामाज्जागरं रात्रौ तथा पोषणं पूजनं लुब्धकराजस्य तत्फलं परिवर्णितं येनरामक्ति
जातं

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri

शिव०
७

(1043)

भक्तिभावेन शिवरात्रिसमं नास्ति व्रतं पापभयापहं यत्कृत्वा सर्वपापेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः यत्फलं माघमासे वै प्रयागे मज्जतां
नृणां वैशाखे द्वारकायां तु तत्साषाढसेवनात् गयायां पिंडदानेन कार्तिके माघमासतः तत्फलं जायते नूनं श्रवणाद्देवपा
र्वति अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च कथाश्रवणमात्रेण तत्फलं प्राप्यते नरैरिति इति श्रीलिंगपुराणे
शिवरात्रीव्रतकथा माहात्म्य संपूर्णम् लिखितं व्रजदास सवाईजयपुरमध्ये [illegible] मीती चैत्रवदी १ संवत् १९११ का ॥

१२" X ५'५०"

शिवरात्रिव्रतकथा
पत्र - 7
सम्पूर्ण संवत - 1911

रामः
७

CC-0 Uma Raman Jha Collection. Digitized by eGangotri